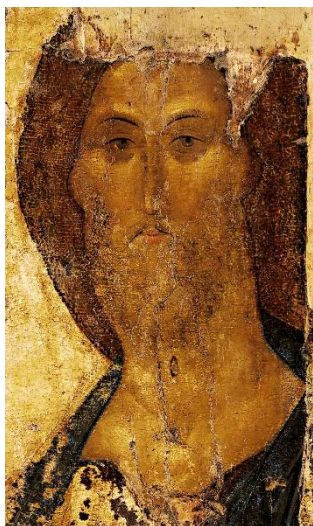

Portrét věčnosti (úryvek ze spisů Tomáše Špidlíka)

Jak nepěkně někdy působí fotografické momentky! Člověk se na nich nepoznává. Jednou je tu divně napřímený, jindy nepřírozeně skrčený, oči vykulené nebo přivřené... Když se postižený brání a chce fotografii zničit, přesvědčují ho, že fotografický aparát neklame a že je to opravdu on.

A přece aparát klame, svou neživou objektivností paroduje opravdovou skutečnost. Vydává totiž zlomek vteřiny za pravdu, zatímco pravda, jak píše křesťanský filosof Pavel Florenskij, se může pochopit jedině v celku, v souvislosti osobní a celkové. Nejlépe je to vidět, srovnáme-li náhodné fotografické snímky s portréty, které vytvořili velcí umělci. Ti usilují vytvořit syntézu mnoha rozmanitých vjemů, které jsou charakteristické k poznání nitra zobrazené osobnosti.

Obrazy či sochy tak „vydechují pravdu“. Umělec, který touží zachytit pravdu, by rád soustředil do jednoho obrazu celý život člověka, všechny jeho boje, utrpení, zážitky krásy. Podaří se mu to? Podle toho budou soudit o velikosti jeho umění.

Je však pozemský život člověka opravdu celá pravda? Za zády umělce se vynořuje teolog se svou základní otázkou o věčné existenci člověka a o božské hodnotě lidských skutků. Nezůstane-li bez odměny ani sklenice vody podaná z lásky (Mt 8,42), co jiného to znamená, než že naše počínání v čase a prostoru se promítá do věčnosti? Malíři ikon na to nechtěli zapomínat. Schválně tedy porušovali na obrazech světců hloubkovou perspektivu, zákony přírodní gravitace, hru stínů. Překračovali čas.

Ptali se prý jednoho malíře, aby jim vysvětlil, co chce říci svým obrazem. Dal se do smíchu. „Deset let jsem se namáhal, abych vyjádřil na plátně, co cítím v srdci. A teď vám to mám povědět v několika krátkých slovech.“ Podobnou neohrabanou otázku ostatně položil apoštol Filip tomu, kdo je Obraz slávy Otcovy: „Pane, ukaž nám Otce a to nám stačí.“ (Jan 14,8) Ježíš se neusmívá. V jeho odpovědi zaznívá smutek ze zásadního nepochopení: „Filipe, tak dlouho jsem s vámi, a neznáš mě? Kdo viděl mne, viděl Otce. Jak můžeš říci: Ukaž nám Otce? Nevěříš, že já jsem v Otci a Otec je ve mně?“ (Jan 14,9–10)

Umělec se snižuje, aby se vyjádřil, a naopak se musí pozvednout ten, kdo chce vyjádřené pochopit. Origenes užívá přirovnání s lidskou řečí. Dospělí lidé musí užívat dětských slov, „žvatlat“ s maličkými, aby jim sdělili svou myšlenku. Tak i Boží Slovo začalo „žvatlat slovy lidskými“, abychom skrze to, co je časové, pochopili, co je věčné, a aby v nás utkvěl obraz věčnosti – „portrét věčnosti“.

To se má stát i naším programem do nového roku. Kdybychom v denním životě neuskutečňovali Boží myšlenku, pak bychom zůstali ve starém roce. Kalendář sám nás nezmění, změní nás však ten, kdo je smyslem času, Kristus.

Milosrdný Otec (z katecheze papeže Františka)

Dnes se zamyslíme nad podobenstvím o milosrdném otci. Vypráví o otci a jeho dvou synech a dává nám poznat nekonečné Boží milosrdenství.

Začneme od konce, tedy u radosti, která plyne ze srdce otce, jenž říká: „Hodujme a veselme se, protože tento můj syn byl mrtev, a zase žije, byl ztracen, a je zase nalezen!“ Těmito slovy přerušil mladšího syna, když vyznával svoji vinu: „Už si nezasloužím, abych se nazýval tvým synem...“ Tato slova jsou pro otcovské srdce nesnesitelná, a proto hned synovi vrací znaky jeho důstojnosti: nejlepší šaty, prsten a obuv. Ježíš nepopisuje uraženého a nevraživého otce, který by

synovi říkal: „To mi zaplatíš.“ Nikoli, otec jej objímá. Očekával jej s láskou. Jedinou věcí, která otci leží na srdci, je naopak to, že jeho syn stojí před ním živ a zdrav, což jej činí šťastným a radostným. Přijetí vracejícího se syna je popsáno dojemně: „Když byl ještě daleko, otec ho uviděl a pohnut soucitem přiběhl, objal ho a políbil!“ Jaká něha! Viděl jej zdálky. Co to znamená? Znamená to, že otec jej neustále vyhlížel, pozoroval cestu, zda se syn vrací. Onen syn, který se toho tolik navyváděl, byl otcem očekáván. Otcovská něha je překrásná! Milosrdenství otce je překypující, nepodmíněné a projevuje se dříve, než syn promluví. Syn zajisté ví, že pochybil, a uznává to: „Zhřešil jsem.. Vezmi mne jako jednoho ze svých nádeníků!“ Tato slova se však v otcově odpuštění rozpouštějí. Objetí a polibek tatínka dá synovi na srozuměnou, že byl vždycky a navzdory všemu považován za syna. Toto Ježíšovo učení je důležité. Náš stav Božích dětí je plodem lásky Otcova Srdce; nezávisí na našich zásluhách či skutcích, proto jej nikdo nemůže odejmout. Ani ďábel! Tuto důstojnost nám nikdo nemůže vzít.

V podobenství vystupuje další syn, starší. Také on potřebuje objevit otcovo milosrdenství. Byl stále doma, ale značně se od otce odlišuje. Jeho slovům chybí něha: „Tolik let už ti sloužím a nikdy jsem žádný tvůj příkaz nepřestoupil..., když ale přišel tenhle tvůj syn...“ Slyšíme zde opovržení. Nepoužívá oslovení „otče“, ani slovo „bratr“, ale myslí jenom na sebe, pyšní se tím, že zůstával vždycky po otcově boku a sloužil mu. Přesto se však nikdy z této blízkosti neradoval. A nyní obviňuje otce, že od něho nikdy nedostal ani kůzle, aby se poveselil. Ubohý otec: Jeden syn odešel a druhý mu nikdy nebyl doopravdy nablízku. Otcovo utrpení je utrpením Boha. Je to Ježíšovo utrpení, když se vzdalujeme buď proto, že odcházíme pryč, anebo proto, že jsme poblíž, ale nejsme blízcí.

Starší syn rovněž potřebuje milosrdenství. Spravedliví – ti, kteří se považují za spravedlivé – potřebují také milosrdenství. Tento syn znázorňuje nás, když si klademe otázku, zda má smysl se tolik namáhat, nedostaneme-li potom žádnou odměnu. Ježíš nám připomíná, že v Otcově domě se nezůstává kvůli odměně, ale proto, že máme spoluzodpovědnou důstojnost dětí. Nejde o to „handlovat“ s Bohem, nýbrž následovat Ježíše, který se bezmezně daroval na kříži. „Dítě, ty jsi pořád se mnou a všechno, co je moje, je i tvoje. Ale máme proč se veselit a radovat“ – praví otec staršímu synovi. Jeho logikou je milosrdenství! Mladší syn si myslel, že zasluhuje trest za svoje hříchy, starší syn čekal odměnu za svoji službu. Oba bratři spolu nemluví, žijí odlišné životy a řídí se logikou, která je Ježíšovi cizí: prokazuješ-li dobro, budeš odměněn, pácháš-li zlo, budeš potrestán. Není to Ježíšova logika. Tuto logiku překonávají otcova slova: „Máme proč se veselit a radovat, protože tento tvůj bratr byl mrtev, a zase žije, byl ztracen, a je zase nalezen.“ Otec zachránil ztraceného syna a nyní jej chce vrátit také jeho bratrovi! Bez toho mladšího přestává i ten starší být „bratrem“.

Největší radost otce spočívá v tom, že se jeho děti považují za bratry. Děti se mohou rozhodnout, zda se spojí v otcově radosti, anebo odmítnou. Musejí se ptát na svoje touhy a přání, která v životě mají. Podobenství je ponecháno bez závěru. Nevíme, jak se rozhodl starší bratr. To je pobídka pro nás. Toto evangelium nás učí, že všichni potřebujeme vejít do Otcova domu a mít účast na jeho radosti, oslavovat milosrdenství a bratrství. Bratři a sestry, otevřme svoje srdce, abychom byli „milosrdní jako Otec“!

O blahoslavenstvích (z katecheze papeže Františka)

Takzvané „horské kázání“, Ježíšova slova o blahoslavenstvích, inspiruje život věřících i mnoha nevěřících. Ježíšova slova nás stěží ponechají nedotčenými a oprávněná je touha rozumět jim a stále více je akceptovat. Blahoslavenství jsou „průkazem totožnosti“ křesťana, jsou průkazem naší totožnosti, protože vykreslují tvář samotného Ježíše a jeho životní styl. Předně je významné, jak došlo k jejich proklamaci. Když Ježíš uviděl zástupy, které šly za ním, vystoupil na horu po mírném svahu, který obklopuje Galilejské jezero, usedl, obrátil se k učedníkům a pronesl blahoslavenství. Jsou tedy určena učedníkům, avšak na obzoru jsou zástupy, to znamená celé lidstvo. Jde o poselství pro celé lidstvo. Kromě toho „hora“ evokuje Sinaj, kde Bůh daroval Mojžíšovi desatero přikázání. Ježíš začíná učit nový zákon: být chudí, tiší, milosrdní... Tato „nová přikázání“ jsou mnohem více než normy. Ježíš totiž nic neukládá, nýbrž vyjevuje cestu ke štěstí – svoji cestu – osmerym opakováním slova „blahoslavení“. Každé blahoslavenství se skládá ze tří částí. Začíná vždycky slovem *blahoslavení*, potom podává *situaci*, v níž se blahoslavení nacházejí: chudoba v duchu, pláč, hlad a žízeň po spravedlnosti atd.; a nakonec *pohnutku* blahoslavenství, uvedenou spojkou neboť: „Blahoslavení ti a ti, neboť...“ Tak zní osm blahoslavenství a bylo by krásné naučit se je nazpaměť, aby bylo možné si tento zákon, který nám Ježíš daroval, opakovat a nosit v mysli i srdci. Povšimněme si pozorně této skutečnosti: pohnutkou blahoslavenství není aktuální situace, nýbrž ta nová, kterou blahoslavení obdrží darem od Boha: „neboť jejich je nebeské království“, „neboť oni budou potěšeni“, „neboť oni dostanou zemi za dědictví“ atd. Ve třetí části, která obsahuje vlastní pohnutku štěstí, používá Ježíš nezřídka trpný rod budoucího času: „budou potěšeni“, „dostanou zemi“, „budou nasyceni“, „dojdou milosrdenství“, „budou nazváni Božími syny“. Co však znamená slovo „blahoslavený“? Každé z osmi blahoslavenství totiž začíná tímto slovem. Původní řecký termín neoznačuje toho, kdo má plné břicho a dobře se mu daří, nýbrž člověka, který je ve stavu milosti, prospívá v Boží milosti a postupuje na cestě Boží: v trpělivosti, chudobě, službě druhým, útěše... Kdo v těchto věcech prospívá, jsou šťastní a budou blahoslavení. Bůh často volí netušené cesty, aby se nám daroval, leckdy jsou to naše omezení, naše slzy, naše porážky. Je to velikonoční radost, o níž mluví východní bratři a která je stigmatizovaná, ale živá, vede smrtí a zakouší Boží moc. Prospěje nám, vezmeme-li si dnes Matoušovo evangelium a přečteme si tato blahoslavenství v páté kapitole, verš první až patnáctý, třeba i několikrát během týdne, abychom pochopili tuto tak krásnou, a bezpečnou cestu ke štěstí, kterou nám nabízí Pán.

Alois Gonzaga a jeho eucharistický anděl

V této době se my, mladí Služebníci, můžeme nechat hlouběji provázet svatým Aloisem. To, co jej činí patronem mladých srdcí a právě mladým hluboce blízkým, nespočívá pouze v jeho mladém věku. Říká se o něm, že to, co na jeho svatosti bylo nejvzácnější, byla jeho skrytost a to, jak prožíval vnitřní vztah s Bohem. To nás může povzbudit: takto jeho srdce můžeme nechat promlouvat do našich srdcí snadno také my!

Svatý Alois nás učí, jak žít vnitřní vztah s Bohem. Uvědomoval si, že to nejvzácnější, co nám Ježíš daroval, je eucharistie. Je jen logické, že pro takový veliký dar nám Bůh zároveň daroval i ochránce, aby jej u našeho srdce střežil a opatroval: **jedinečného eucharistického anděla**. Uvědomujme si a připomínejme si intenzivněji přítomnost svého vlastního eucharistického anděla u srdce zejména v těchto dnech, kdy mnozí z nás nemohou přistoupit k eucharistii. Spojujme se s Pánem nejen skrze duchovní svaté přijímání, ale také ruku v ruce se svým eucharistickým andělem (každý z nás jej má a každý si jej může také pojmenovat – jakýmkoli jménem, například můžeme zvolit jméno některého světce, kterého máme obzvláště rádi. Můžeme zvolit třeba právě Aloise!

Andělé jsou celým svým bytím Boží služebníci a poslové (pro nás) a jejich služba je určena k tomu, aby nám napomáhala ke spáse. Každý věřící má u sebe anděla jako ochránce a pastýře, aby ho vedl k životu. Náš eucharistický anděl v nás střeží to nejvzácnější, co v našem životě vůbec existuje – eucharistii, která je tak blízko našeho srdce, že si to ani nedovedeme představit.

Alois si uvědomoval, že největší misii a apoštolátem nejsou daleké cesty nebo hrdinské činy ani nejctnostnější chování, ale to, že se stále, spolu se svým eucharistickým andělem, **klaněl eucharistii**, kterou držel jeho anděl tak blízko jeho srdce, jak jen to bylo možné. Tak se stával, postupně stále více, doslova **živým svatostánkem a živou monstrancí**.

A zároveň s tím se s touto milostí obracel také k druhým lidem, takže jim **spolu se svým eucharistickým andělem žehnal**. Při každém takovém požehnání všem, kterým žehnal, vždy Ježíš odpouštěl jejich hříchy, neboť se v tu chvíli na ně díval s velikým milosrdenstvím! Tak tito lidé mají Ježíšovu eucharistickou ochranu, jako by jej právě skutečně přijali. To je veliká milost, když si uvědomíme, kolik lidí Ježíše ani nezná, a tedy nepřijímá. Takovým našim požehnáním pomáháme Ježíši, aby měl přístupovou cestu ke každému člověku. Naše žehnání je důležité! Znova a znova Ježíš dává velikou radost do našich srdcí, naplňuje nás útechou a dopřává nám odpočinek v tom, co prožíváme, a totéž chce dopřát každému člověku.

Proto nebojme se přijmout výzvu ke svatosti mladého srdce svatého Aloise, která spočívá zejména v tom, že necháváme vtiskávat Ježíšovo Srdce a Ježíšovu Tvář do svého srdce a své tváře a že spolu se svým eucharistickým andělem **žehnáme všem lidem**, se kterými se dostáváme do styku i na které myslíme.

A k tomu, abychom dovedli druhým žehnat, což v důsledku znamená také **okamžitě** sobě i druhým **odpouštět** své i jejich prohřešky, slabosti, křehkosti i hříchy, musíme mít skutečnou posilu: eucharistii. Ježíš tak přichází reálně do vašeho srdce a celého vašeho dne: **On sám stále hlouběji tiskne svou Tvář do vaší tváře a své Srdce do vašeho srdce**, a tak vás prostupuje svým světlem. Poprosme Ježíše o to samé, protože takto se naše srdce uchová mladé v pravém smyslu, tak jako je mladé Srdce samotného Boha, a budeme stále krásnější před jeho Tváří: budeme mít připravené srdce na to, abychom s ním mohli „hovořit tváří v tvář jako přítel s přítelem“, jako Mojžíš s Hospodinem.

S. Anna Lexmaulová

Blahoslavení chudí v duchu (z katecheze papeže Františka)

Ježíš začíná svoji cestu ke štěstí hlásat paradoxní zvěstí: „Blahoslavení chudí v duchu, neboť jejich je nebeské království.“ (Mt 5,3) Překvapivá cesta a podivný předmět blaženosti: chudoba. Musíme se tázat: co tady znamená výraz chudí? Kdyby Matouš použil pouze toto slovo, pak by mělo jednoduše ekonomický význam a označovalo by lidi, kteří mají nedostatečné nebo žádné prostředky k živobytí a jsou odkázáni na pomoc

druhých. Matoušovo evangelium však narozdíl od toho Lukášova mluví o „chudých v duchu“. Co to znamená? Duch je v Bibli dechem života, který Bůh sdělil Adamovi; je to naše nejintimnější dimenze, která z nás činí lidi, vnitřní jádro naší existence. „Chudí v duchu“ jsou tedy ti, kdo jsou a cítí se chudými, žebráky v hloubi svého bytí. Ježíš je prohlašuje za blahoslavené, neboť jim patří nebeské království. Kolikrát jen se nám říká opak! Je třeba být v životě něčím, někým... Stát se věhlasným... Z toho však plyne samota a neštěstí! Jestliže mám být „někdo“, soupeřím s ostatními a mám starost jen o svoje ego. Jestliže nepřipustím, že jsem chudý, pojmu nenávist ke všemu, co mi připomíná moji křehkost. Právě tato křehkost totiž brání tomu, abych se stal někým důležitým a bohatým nejenom penězi, ale i věhlasem, vším. Každý sám před sebou dobře ví, že ať se snaží jakkoli, vždycky zůstává radikálně nedokonalý a zranitelný. Není líčidlo, které by tuto zranitelnost zakrylo. V nitru je zranitelný každý z nás. Musí vidět, kde. Pokud však odmítáme svá omezení, žijeme špatně! Život je špatný, pokud nestráví tato omezení. Pyšní lidé nikdy neprosí o pomoc, nemohou chtít pomoc, vadí jim žádat o pomoc, protože chtějí dokazovat svoji soběstačnost. Kolik je takových, kteří pomoc potřebují, ale pýcha jim brání o ni požádat! Jak obtížné je připustit pochybení a požádat o prominutí!

Proč je těžká prosba o odpuštění? Protože ponižuje náš image. Avšak žít ve snaze ukryvat svoje nedostatky je namáhavé a skličující. Ježíš Kristus nám říká, že být chudými je příležitost milosti, a ukazuje východisko z oné námahy. Máme právo být chudí v duchu, protože taková je cesta Božího království. V tom spočívá pravá svoboda: kdo má tuto moc pokory, služebnosti a bratrství, je svobodný. Této svobodě slouží chudoba velebená blahoslavenstvím. Existuje totiž chudoba, kterou máme akceptovat, chudoba našeho bytí, a chudoba, o kterou máme naopak usilovat, totiž konkrétní oproštění od věcí tohoto světa, abychom byli svobodní a mohli milovat. Vždycky je třeba hledat svobodu srdce, která má kořeny v chudobě nás samotných.

Blahoslavení plačící (z katecheze papeže Františka)

V řeckém jazyce, jímž je psáno evangelium, je toto blahoslavenství formulováno slovesem, které není v trpném rodě – blahoslavení totiž pláčem netrpí –, nýbrž v činném – pláčou zvnitřku. Jde o postoj, který dostal v křesťanské spiritualitě ústřední místo, a pouštní otcové, historicky první mniši, jej nazývali *penthos*, tedy vnitřní bolest, která umožňuje vztah k Pánu a bližnímu, nový vztah s Pánem a s bližním.

Tento pláč může mít v Písmu dvojí aspekt: první se váže k smrti nebo utrpení druhého. Další aspekt se váže k slzám hříchu – vlastnímu hříchu – když srdce krvácí bolestí nad urážkou Boha a bližního. Jde tedy o to mít rád druhého takovým způsobem, že se s ním či s ní spojujeme do té míry, že sdílíme jeho či její utrpení. Jsou lidé zachováající si odstup. Je však nezbytné, abychom druhé nechali proniknout do svého srdce. Několikrát jsem mluvil o daru slz. Je možné milovat chladně? Je možná láska jako funkce, jako povinnost? Zajisté nikoli. Existují zarmoucení, kteří potřebují potěšit, ale i takoví, kteří mají potěšení a které je třeba zarmoutit a probudit, protože mají srdce z kamene a odnaučili se plakat. Je třeba probouzet lidi, kteří se neumějí dojmout bolestí druhých. Zármutek je hořká cesta, ale může být užitečná, když otevírá oči k životu, k posvátnosti a nenahraditelnosti každého člověka. V takové chvíli si člověk uvědomí, že čas je krátký.

Druhým významem tohoto paradoxního blahoslavenství je plakat kvůli hříchu. Tady je třeba rozlišovat: někdo se rozhněvá, když pochybí, ale to je pýcha. Avšak někdo pláče kvůli špatnosti, které se dopustil, kvůli opomenutému dobru a kvůli zradě ve vztahu k Bohu. To je pláč nad neprokázanou láskou a propuká, když někomu leží na srdci život druhých. Pláč je tu proto, že není shoda s Pánem, který nás má tolik rád, a zarmoučuje nás neprokázané dobro. Je to vjem hříchu. Takoví říkají: „Ranil jsem toho, koho miluji,“ a jsou zarmoucení až k slzám. Bohu díky, skanou-li takové slzy! Toto je téma vlastních pochybení, s nimiž je třeba se vyrovnat. Pomysleme na pláč, který přivedl svatého Petra k nové a mnohem opravdovější lásce. Pláč očišťuje a obnovuje. Petr se podíval na Ježíše, rozplakal se a jeho srdce bylo obnoveno. Narozdíl od Jidáše, který nepřipustil svoje pochybení a spáchal sebevraždu, chudák. Pochopit hřích je Boží dar, dílo Ducha Svatého. Sami nedokážeme pochopit hřích. Je to milost, o kterou máme prosit. Pane, ať pochopím zlo, které jsem spáchal nebo mohl spáchat. To je obrovský dar, a když je pochopen, přichází kající pláč. Jeden z prvních mnichů, Efrém Syrský, říká, že tvář omytá slzami je nevýslovně krásná. Krása lítosti, krása pláče, krása zkroušenosti! Jako vždycky má křesťanský život svůj nejlepší výraz v milosrdenství.

Moudrý a blahoslavený je ten, kdo si připouští bolest, pojící se k lásce, protože obdrží útěchu Ducha Svatého, výraz něhy, v níž Bůh odpouští a napravuje. Bůh vždycky odpouští, nikdy na to nezapomeňme. Bůh vždycky odpouští i ty nejhorší hříchy, vždycky. My máme problém, že neradi prosíme o odpuštění, uzavíráme se do sebe a nežádáme odpuštění. Toto je problém, ale On je pro odpuštění.

Blahoslavení tiší (z katecheze papeže Františka)

Tentokrát se budeme zabírat třetím z osmera blahoslavenství Matoušova evangelia: „Blahoslavení tiší, neboť oni dostanou zemi za dědictví.“ (Mt 5,5) Výraz „tiší“, který je zde použit, znamená doslova klidný, mírný, laskavý a nenásilný. Tichost se projevuje ve chvíli konfliktu, kdy je vidět reakce na nějakou nevráživost. Kdokoli se může zdát tichým, když je všechno klidné, ale jak reaguje, když se ocitne „pod tlakem“, je napaden nebo uražen? Svatý Pavel v jedné pasáží mluví o *tichosti a mírnosti Kristově* (srv. 2Kor 10,1). A svatý Petr poukazuje na Ježíšův postoj v utrpení: neodpovídal a nevyhrožoval, „ale ponechal vše tomu, který soudí spravedlivě“ (1Petr 2,23). V utrpení se zřetelně ukazuje Ježíšova tichost.

V Písmu je slovem „tichý“ označován také bezzemek, ten, kdo nevlastní žádnou vlastní půdu. Proto udivuje, že třetí blahoslavenství právě o těch, kdo jsou tiší, říká, že „dostanou zemi za dědictví“. Ve skutečnosti toto blahoslavenství cituje 37. žalm. Zdá se, že tichost a vlastnictví země jsou neslučitelné. Vzpomeňme si například, že o území se v minulosti často bojovalo, aby se nad ním dosáhlo nadvlády. Ve válkách silnější vyhrává a získává jiná území. Podívejme se však pozorně na sloveso použité ve vztahu k vlastnictví tichých. Oni zemi nezískají. Není řečeno „blahoslavení tiší, protože oni získají zemi“, nikoli. Takto to blahoslavenství neříká, nýbrž „dostanou zemi za dědictví“.

V Písmu má výraz dostat za dědictví ještě silnější význam. Boží lid nazývá „dědictvím“ právě izraelskou zemi, která je zaslíbenou zemí. Tato země je příslibem a darem Božímu lidu a znamená něco mnohem většího než pouhé území. Je to země, která je nebem – dovolíte-li mi slovní hříčku; to znamená země, k níž jdeme: **nové nebe a nová země, ke kterým směřujeme** (srv. Iz 65,17; 66,22; 2Petr 3,13; Žj 21,1). Tichý je proto ten, kdo „dostává za dědictví“ to nejvznešenější území.

Není to zbabělec ani slaboch, ale člověk, jenž dostal dědictví, které nechce promarnit. Tichý není přizpůsobivý, nýbrž je Kristův učedník, který se naučil hájit zcela jinou zemi. **Hájí svůj pokoj, hájí svůj vztah s Bohem**, hájí Boží dary, opatruje milosrdenství, bratrství, důvěru a naději. Tiší lidé jsou milosrdní, bratrští, důvěřiví a doufající. Musíme zde poukázat na hřích hněvu, který tvoří opak, násilné hnutí, jehož popud všichni známe. Kdo se někdy nerozhněval? Všichni. Musíme blahoslavenství obrátit a položit si otázku: kolik jen jsme toho hněvem zničili? Kolik jsme tohoto ztratili? Chvilé vzteku toho může zničit spoustu. Když zmizí sebekontrola, chybí odhad toho, co je opravdu důležité, a může se zhroutit vztah

k bratru, někdy nenapravitelně. Ze zlosti spolu mnozí bratři přestanou mluvit a vzdálí se jeden druhému.

Tichost je opakem. Tichost spojuje, hněv rozděluje. **Tichost získává mnoho.** Tichost je schopna přemáhat srdce, zachraňovat přátelství a mnoho jiného, protože lidé se rozčílí, ale pak se zklidní, přehodnotí to a vrátí na svoji cestu. **Tichost může obnovovat.** „Země“, kterou je třeba získat tichostí, je spásou bratra, o kterém říká Matoušovo evangelium: „Dá-li si od tebe říci, svého bratra jsi získal“. (Mt 18,15) **Není krásnější země než srdce druhého.** Přemýšlejme o tom: není země krásnější než srdce druhých; není krásnější území, hodné zisku než znovunalezený pokoj s bratrem. To je ta země, která se dostává za dědictví tichostí.

Blahoslavení lačníci a žíznicí po spravedlnosti (z katecheze papeže Františka)

Budeme pokračovat v rozjímání o cestě za štěstím, které nám Pán dal v blahoslavenstvích, a přistupujeme ke čtvrtému z nich: „Blahoslavení, kdo lační a žízni po spravedlnosti, neboť oni budou nasyceni“. (Mt 5,6) Po setkání s chudobou v duchu a s pláčem se nyní střetáváme s dalším typem slabosti, pojící se k hladu a žízni. Hlad a žízeň jsou primární potřeby týkající se přežití. To je třeba zdůraznit: nejde o nějakou povšechnou touhu, nýbrž o každodenní životní nutnost, výživu.

Co však znamená lačnit a žíznit po spravedlnosti? Zajisté tu není řeč o těch, kteří chtějí pomstu. Vždyť předchozí blahoslavenství mluvilo o tichosti. Lidstvo je nespravedlnostmi zajisté zraňováno a lidská společnost naléhavě potřebuje nestrannost, pravdu a sociální spravedlnost. **Pamatujme však, že zlo spáchané ve světě na ženách a mužích se dotýká Srdce Boha Otce. Který otec by netrpěl bolestí svých dětí?** Písmo mluví o bolesti chudých a utlačovaných, kterou Bůh zná a sdílí. Jak vypráví kniha Exodus (Ex 3,7–10), Bůh sestoupil, aby vysvobodil svůj lid, protože slyšel volání utiskovaných synů Izraele. Avšak hlad a žízeň po spravedlnosti, o nichž mluví Pán, je hlubší než legitimní požadavek lidské spravedlnosti, který ve svém srdci nosí každý člověk.

V „horském kázání“, trochu dále, mluví Ježíš o spravedlnosti větší, než je lidské právo či osobní dokonalost, když říká: „Nebude-li vaše spravedlnost mnohem dokonalejší než spravedlnost učitelů Zákona a farizeů, do nebeského království nevejdete“. (Mt 5,20) Jde o spravedlnost, která pochází od Boha (srv. 1Kor 1,30). **V Písmu nacházíme výraz žízne hlubší než je ta fyzická, totiž touhu, která je kořenem naší existence.** Jeden žalm praví: „Bože, ty jsi můj Bůh, snažně tě hledám, má duše po tobě žízni, prahne po tobě mé tělo, jak vyprahlá, žíznivá, bezvodá země“. (Žl 63,2) **Církevní otcové mluví o neklidu, který přebývá v srdci člověka.** Svätý Augustin říká: „Stvořil jsi nás, Bože, pro sebe a nepokojné je srdce naše, dokud nespočine v tobě“. (Vyznání, I,1,5)

Existuje niterná žízeň, niterný hlad, neklid... V každém srdci, dokonce i ve zkaženém člověku, který se vzdálil dobru, je skryta touha po světle, třebaže pod sutinami klamů a pochybení. Vždycky existuje tato žízeň po pravdě a dobru, je to žízeň po Bohu. Vzbuzuje ji Duch Svätý. On je živou vodou, hnětoucí náš prach, i stvořitelem dechem, který mu dal život. Proto je církev poslána zvěstovat všem Boží Slovo, prosycené Duchem Svätým. **Evangelium Ježíše Krista je totiž tou největší spravedlností, kterou lze nabídnout srdci lidstva, jehož je životní nutností, i když si to neuvědomuje** (srv. KKC, 2017). Když například muž a žena

uzavírají sňatek, mají v úmyslu učinit něco velkého a krásného, a pokud si tuto žízeň uchovají, vždycky najdou cestu, kudy uprostřed problémů a s pomocí milosti pokračovat dál.

Také mladí lidé mají tento hlad, o který nesmějí přijít! Je třeba chránit a živit v srdcích dětí onu touhu po lásce, něze a vlídnosti, kterou vyjadřují svou upřímností a nadšením. Každý člověk je povolán objevit, na čem opravdu záleží, čeho má opravdu zapotřebí, co umožňuje dobrý život, a zároveň co je druhořadé a bez čeho se lze klidně obejít. Ježíš v tomto blahoslavenství hladu a žízně po spravedlnosti zvěstuje, že existuje žízeň, která nebude zklamána. Tato žízeň, bude-li pěstována, dosáhne utišení a dospěje vždy k dobrému konci, protože odpovídá samotnému Božímu Srdci, jeho Svatému Duchu, kterým je láska, a setbě Ducha Svatého v našich srdcích. Kéž nám Pán dá tuto milost, totiž žíznit po spravedlnosti, mít ochotu ji nalézt, uvidět Boha a prokazovat dobro druhým.

Blahoslavení milosrdní (z katecheze papeže Františka)

Dnes se zastavíme u pátého blahoslavenství, které praví: „Blahoslavení milosrdní, neboť oni dojdou milosrdenství.“ (Mt 5,7) Toto blahoslavenství má jednu zvláštnost: je jediné, ve kterém se shoduje důvod a plod štěstí. Ti kdo uplatňují milosrdenství, dosáhnou jej; budou „omilosrdenění“. Toto téma reciprocity odpuštění se nevyskytuje pouze v tomto blahoslavenství, v evangeliu se opakuje. A jak také jinak? Milosrdenství je samotným srdcem Boha! Ježíš říká: „Nesudte a nebudete souzeni, nezavrhuje a nebudete zavrženi. Odpouštějte a bude vám odpuštěno.“ (Lk 6,37)

Stále tatáž reciprocita. A v Jakubově listu stojí: „Milosrdenství vítězí nad soudem.“ (Jak 2,13) Ale zejména v Otčenáši prosíme: „Odpusť nám naše viny, jako i my odpouštíme našim viníkům.“ (Mt 6,12) A tato prosba jako jediná je na závěr komentována: „Jestliže totiž odpustíte lidem jejich poklesky, odpustí také vám váš nebeský Otec, ale když lidem neodpustíte, ani váš Otec vám neodpustí vaše poklesky.“ (Mt 6,14–15) Jsou to dvě neoddělitelné věci: dávané odpuštění a přijaté odpuštění.

Mnozí jsou však v nesnázích a nejsou s to odpustit. Častokrát je způsobené zlo tak velké, že se jeho odpuštění jeví jako výstup na nejvyšší horu, jako enormní výkon, a někdo si může myslet, že je neuskutečnitelné. Skutečnost reciprocity milosrdenství ukazuje, že potřebujeme obrátit perspektivu. Sami to nedokážeme, je zapotřebí Boží milosti, musíme uvěřit. Páté blahoslavenství totiž slibuje milosrdenství a v Otčenáši prosíme o odpuštění vin, to znamená, že jsme v podstatě viníci a nezbytně potřebujeme dojit milosrdenství! Všichni jsme viníci. Vůči Bohu, který je tolik velkorysý, i vůči bratrům. Každý člověk ví, že není takovým otcem nebo matkou, jakým by měl být; manželem či manželkou, bratrem či sestrou, jakým by měl být. Všichni máme životní deficit a potřebujeme milosrdenství. I když víme, že jsme se nedopustili zla, vždycky nám chybí něco z dobra, které jsme měli učinit. Avšak právě tato naše chudoba se stává silou odpouštění! Každý má pamatovat, že potřebuje odpuštění, má zapotřebí odpuštění a potřebuje trpělivost. V tom spočívá tajemství milosrdenství: tím, že odpouštíme, odpouští se nám. Bůh nás tedy předchází a odpouští prvně nám (srv. Řím 5,8). Přijetím jeho odpuštění jsme uschopněni odpouštět. Vlastní ubohost a nedostatek spravedlnosti se stává příležitostí otevřít se nebeskému království, větší míře, Boží míře, kterou je milosrdenství.

Kde se rodí naše milosrdenství? Ježíš nám řekl: „Budte milosrdní, jako je milosrdný váš Otec.“ (Lk 6,36) Čím více Otcovy lásky přijímáme, tím více milujeme.

Milosrdenství není jednou z dimenzí křesťanského života, nýbrž jeho jádrem. Bez milosrdenství není křesťanství. Pokud nás křesťanství nevede k milosrdenství, jdeme špatnou cestou, protože milosrdenství je jediný pravý cíl každé duchovní pouti. Milosrdenství je nejkrásnějším plodem lásky. Boží milosrdenství je naše osvobození a naše štěstí. Žijeme z milosrdenství a nemůžeme si dovolit obejít se bez něj, je vzduchem, který dýcháme. Jsme příliš chudí, abychom si kladli podmínky, potřebujeme odpouštět, protože potřebujeme, aby nám bylo odpuštěno.

Blahoslavení čistého srdce (z katecheze papeže Františka)

Dnes budeme číst společně šesté blahoslavenství, jehož příslibem je vidění Boha, a podmínkou čistota srdce. Žalm praví: „Mé srdce k tobě mluví, má tvář tě hledá: Hospodine hledám tvou tvář. Neskryvej svou tvář přede mnou.“ (Žl 27,7–9) Tento jazyk vyjevuje žízeň po osobním vztahu s Bohem, nikoli mechanickém, mlhavém, nýbrž osobním vztahu. Také kniha Job popisuje tento upřímný vztah: „Zvěděl jsem o tobě jen podle doslechu, ale nyní tě zří moje oči.“ (Job 42,5) Často si říkám, že toto je životní cesta našich vztahů s Bohem. Známe Boha z doslechu, ale svojí zkušeností jdeme dál a dál, až jej nakonec poznáme přímo, pokud jsme věrní. A to je zralost Ducha.

Jak dosáhnout této důvěrnosti, očividného poznání Boha? Je možné zamyslet se nad učedníky z Emauz, kteří mají Pána vedle sebe, „ale jako by jim cosi zadržovalo oči, takže ho nepoznali“ (Lk 24,16). Pán jim otevře oči lámáním chleba na konci cesty, která začala výčitkou: „Jak jste nechápaví a váhaví uvěřit tomu všemu, co mluvili proroci!“ (Lk 24,25) – tak zní úvodní výtku. Zdrojem jejich slepoty je nechápavé a váhavé srdce. Je-li srdce nechápavé a váhavé, nevidí. Vidí jenom nejasně. Tady je

moudrost tohoto blahoslavenství: pro nazírání je nutné jít do sebe a dát prostor Bohu, protože jak říká sv. Augustin, „Bůh je vnitřnější než mé vlastní nitro (*interior intimo meo*)“ (Vyznání).

K vidění Boha neposlouží změna brýlí, hledisek nebo změna teologických autorů, kteří učí cestě. Je zapotřebí osvobodit srdce od jeho klamů! Toto je jediná cesta. To je zásadní zralost, totiž uvědomovat si, že náš nejhorší nepřítel se často skrývá v našem srdci. Nejušlechtilejší bitva se vede proti vnitřním klamům, způsobeným hříchy. Hříchy totiž mění vnitřní vidění, hodnocení věcí, ukazují věci, které nejsou pravdivé anebo přinejmenším nejsou tak docela pravdivé. Je tedy důležité pochopit, co je to čistota srdce.

K tomu je zapotřebí připomenout, že podle Bible srdcem nejsou nejenom city, nýbrž nejhlubší nitro lidské bytosti, vnitřní prostor, kde je člověk sám sebou. Taková je biblická mentalita. Matoušovo evangelium říká: „Jestliže tvé vnitřní světlo je tmou, jak hluboká bude sama temnota.“ (Mt 6,23) Toto „světlo“ je pohledem srdce, perspektivou, syntézou a bodem výkladu reality.

Co však znamená čisté? Srdce, které je čisté, žije v Pánově přítomnosti a uchovává v sobě, co je hodno vztahu k Pánu. Pouze takto je život „jednotný“, přímočarý, nepokřivený a prostý. Očištěné srdce je tudíž výsledkem procesu, který zahrnuje

osvobození i odříkání. S čistým srdcem se nerodíme, ale rodí se tím, že prožilo vnitřní zjednodušení a naučilo se odmítat v sobě zlo, což Bible nazývá obřízkou srdce (srv. *Dt 10,6; 30,6; Ez 44,9; Jer 4,4*). Je to cesta od nemocného, hříšného srdce, které nemůže vidět správně, protože je v hříchu, k plnému světlu srdce – to je dílo Ducha Svatého. On nás vede po této cestě. Ano, touto cestou srdce dojdeme k „vidění Boha“. V tomto blaženém patření je eschatologická dimenze budoucnosti jako ve všech blahoslavenstvích, totiž radost z Božího království, ke kterému se ubíráme.

Je však i další dimenze: vidět Boha znamená chápat úradky Prozřetelnosti v tom, co se děje, uznávat Jeho přítomnost ve svátostech, Jeho přítomnost v bratřích, zejména chudých a trpících, a rozpoznávat Jej tam, kde se projevuje. Toto blahoslavenství je tak trochu plodem těch předchozích. Pokud vnímáme žízeň po dobru, jež přebývá v nás, a uvědomujeme si, že žijeme z milosrdenství, začínáme cestu osvobození, která potrvá celý život a vede až do nebe. Je to seriózní práce, kterou koná Duch Svatý, pokud mu dáme prostor, aby jednal, a jsme otevřeni jeho působení. Proto můžeme říci, že je to dílo Boha v nás – uprostřed zkoušek a životní očisty – a toto dílo Boží, Ducha Svatého, vede k obrovské radosti, k pravému pokoji. Nemějme strach, otevřme brány svého srdce Duchu Svatému, aby nás očistil a vedl cestou vstříc plné radosti.

Blahoslavení tvůrci pokoje (z katecheze papeže Františka)

Dnešní slovo je věnováno sedmému blahoslavenství *tvůrců pokoje*, kteří jsou prohlášeni za syny Boží. Pro pochopení tohoto blahoslavenství je třeba vysvětlit smysl slova *pokoj*, který může být špatně pochopen nebo i banalizován.

Musíme se zorientovat mezi dvěma pojmy pokoje: první je **biblický** a je vyjádřen překrásným slovem *šalom*, které označuje hojnost, rozkvět a blahobyt. Když se

hebrejsky přeje *šalom*, vyjadřuje se přání krásného, plného a vzkvétajícího života, ale také pravdivého a spravedlivého života, který dojde naplnění v Mesiáši, knížeti pokoje (srv. *Iz 9,6; Mich 5,4-5*). Potom je další, rozšířenější smysl, který slovem *pokoj* označuje určitý druh vnitřního klidu a pokoje. Toto je **moderní, psychologický a subjektivnější** pojem.

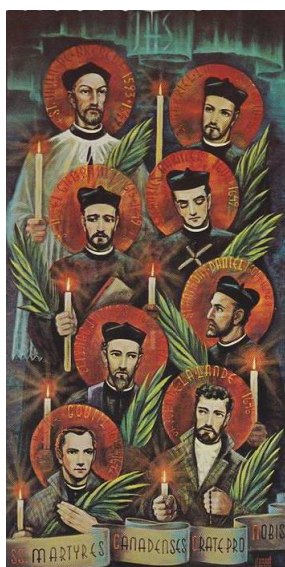
Obecně se má za to, že **pokoj je klid, harmonie a vnitřní rovnováha**. Tento akcent slova *pokoj* je neúplný a nesmí se absolutizovat, protože **neklid může v životě představovat důležitý moment růstu**. Pán do nás častokrát zasévá **nepokoj, abychom se mu vydali vstříc a našli jej**. V tomto smyslu jde o významný moment růstu, zatímco vnitřní klid může odpovídat ochočenému svědomí, a nikoli duchovnímu vykoupení. Pán nezřídka musí být „**znaméním odporu**“ (*Lk 2,34-35*) a otřásat našimi falešnými jistotami, aby nás přivedl ke spáse. V takové chvíli se nám zdá, že postrádáme pokoj, avšak Pán nás tak uvádí na cestu, abychom dosáhli pokoje, kterým nás obdaří on sám. V tomto bodě je třeba připomenout, že Pán chápe svůj pokoj jinak než ten lidský, světský, když říká: „**Pokoj vám zanechávám, svůj pokoj vám dávám; ne ten, který dává svět, já vám dávám.**“ (*Jan 14,27*) Je to jiný pokoj. Ten Ježíšův je jiný než ten světský.

Ptejme se: jakým způsobem dává pokoj svět? Pomysleme na válečné konflikty, které se obvykle končí dvěma způsoby: buď porážkou jedné ze stran, anebo mírovou dohodou. Nemůžeme než si přát a modlit se, aby se vždycky šlo tou druhou cestou, avšak musíme vzít v úvahu, že dějiny jsou nekonečnou řadou mírových dohod, popíraných dalšími válkami. A toto není Kristův pokoj! Jakým způsobem tedy dává svůj pokoj Ježíš? Slyšeli jsme svatého Pavla říkat, že Kristův pokoj se rodí „**spojením dvou částí vjedno**“ (srv. *Ef 2,14*), anulováním nepřátelství a smířením. A cestou k uskutečnění tohoto díla pokoje je Jeho tělo. **On totiž smířil všechno a vytváří pokoj svojí krví na kříži**, jak říká jinde tentýž apoštol (srv. *Kol 1,20*). A tady se ptám, všichni se mohou ptát: kdo tedy jsou oni *tvůrci pokoje*?

Sedmé blahoslavenství je nejvíce činné, je vysloveně činorodé. Jeho slovesné vyjádření je obdobné tomu, které je použito v prvním biblickém verši o stvoření a indikuje iniciativu a pracovitost. **Láska je svojí povahou tvůrčí – láska je vždycky kreativní – a usiluje o smíření za každou cenu.** Syny Božími jsou nazváni ti, kdo si osvojili **umění pokoje** a uplatňují jej, vědí, že neexistuje smíření bez darování vlastního života a že pokoj je třeba hledat vždycky a jakkoli. Vždycky a jakkoli! Nezapomínejme na to. Takto se o něj usiluje. Není to autonomní dílo, výsledek vlastních schopností, nýbrž projev milosti obdržené od Krista, který je náš pokoj a učinil z nás Boží děti. Právý *šalom* a pravá vnitřní rovnováha pramení z Kristova pokoje, který proudí z jeho kříže a rodí nové lidstvo, ztělesněné nepřetržitou řadou vynalézavých a tvořivých světců a světic, kteří objevují stále nové způsoby lásky. Svatí a světice vytvářejí pokoj. Tento život Božích dětí, jež skrze Kristovu krev hledají a nacházejí svoje bratry, je opravdová blaženost. Blahoslavení, kteří se ubírají touto cestou.

Blahoslavení pronásledovaní pro spravedlnost (z katecheze papeže Františka)

Toto poslední blahoslavenství hlásá eschatologickou radost těch, kdo jsou pronásledováni pro spravedlnost. Zvěstuje stejnou blaženost jako to první blahoslavenství. Nebeské království patří pronásledovaným stejně jako chudým v duchu. Je proto zřejmé, že jsme dospěli k cíli jednotící cesty, rozvíjené předcházejícími blahoslavenstvími. Chudoba v duchu, pláč, tichost, žízeň po svatosti, milosrdenství, očištěné srdce a skutky pokoje mohou vést k pronásledování kvůli Kristu, avšak toto pronásledování je nakonec příčinou radosti a velké odměny v nebi.

Všechna blahoslavenství jsou paschální cestou, vedoucí od života podle světa k životu podle Boha, od života řízeného tělem, tedy sobectvím, k životu řízenému Duchem. Svět se svými idoly, kompromisy a prioritami nemůže schvalovat tento způsob života. „Struktury hříchu“ – často produkované lidským smýšlením, jsou cizí Duchu pravdy, kterého svět nemůže přijmout (srv. *Jan* 14,17), a nemohou než odmítat chudobu, mírnost či ryzost a prohlašovat život podle evangelia za omyl a svízel, tudíž něco, co je třeba marginalizovat. Tak smýšlí svět: jsou to idealisté, fanatici... tak smýšlejí. Svět žije z peněz, a kdokoli dokazuje, že je možné žít dáváním a odříkáním, začíná být tomuto systému chamtivosti na obtíž.

Slovo „obtíž“ je klíčové. Samo křesťanské svědectví, které působí lidem dobro, když se jej drží, totiž vadí těm, kdo mají světskou mentalitu, a vnímají ho jako výčitku. Když se objeví svatost a vynikne život Božích dětí, je na této kráse něco nepohodlného, co nutí k zaujetí postoje: buď zpochybnit sebe a otevřít se dobru, anebo odmítnout ono světlo a zatvrdit srdce, až k odporu a zášti (srv. *Mdr* 2,14–15). Je to zajímavé... a je pozoruhodné, jak v pronásledování mučedníků roste nevraživost až k zavislosti. Stačí se podívat na pronásledování evropských diktatur minulého století, jak dochází k nenávisti proti křesťanům, proti křesťanskému svědectví a proti křesťanskému heroismu. To však ukazuje, že drama pronásledování je také místem osvobození od závislosti na úspěchu, chvále a kompromisech se světem.

Z čeho se raduje ten, kdo je světem odmítnut kvůli Kristu? Raduje z toho, že našel něco cennějšího než celý svět. „Vždyť co prospěje člověku, když získá celý svět, ale ztratí svou duši?“ (*Mk* 8,36) Jaký je z toho prospěch? Je bolestné připomínat, že jsou nyní v různých částech světa mnozí křesťané vystaveni pronásledování, a je třeba doufat a modlit se, aby jejich soužení co nejdříve ustalo. Je jich mnoho:

dnešních mučedníků je víc než mučedníků prvních staletí. Vyjadřujeme těmto bratřím a sestřím svoji blízkost, jsme jedno tělo a tito křesťané jsou krvácejícími údy Kristova těla, kterým je církev.

Musíme se však mít na pozoru, aby toto blahoslavenství nebylo chápáno jako fňukání a sebelítost. Ne vždycky je totiž opovržení lidí synonymem pronásledování. Sám Ježíš hned potom mluví o „soli země“ a varuje před „ztrátou chuti“, jinak se totiž sůl „už k ničemu nehodí, než aby se vyhodila ven a lidé po ní šlapali“ (*Mt 5,13*). Existuje i zaviněné opovržení, ztrácíme-li chuť Krista a evangelia. Je zapotřebí věrnosti skromné stezce blahoslavenství, jež působí, že patříme Kristu, a nikoli světu. Za připomenutí stojí cesta svatého Pavla. Když si myslel, že je spravedlivý, byl pronásledovatel, ale když objevil, že je pronásledovatel, stal se člověkem zamilovaným do Boha, který radostně čelil utrpení, jemuž byl vystaven pronásledováním (srv. *Kol 1,24*).

Vyloučení a pronásledování, dá-li nám k tomu Bůh milost, nás připodobňuje ukřižovanému Kristu, přidružuje nás k jeho utrpení a je manifestací nového života. Tímto životem je samotný život Krista, který byl pro nás lidi a pro naši spásu „opovržen, opuštěn od lidí“ (srv. *Iz 53,3; Sk 8,30–35*). Přijetí jeho Ducha nám může vložit do srdce tolik lásky vedoucí až k obětování života za svět bez kompromisů s jeho klamy a snášením jeho opovržení. Kompromisy se světem představují úskalí. Křesťan je stále pokoušen ustupovat světu, světskému duchu. Toto odmítání ústupků a vydání se cestou Ježíše Krista je životem nebeského království, největší radostí, opravdovým veselím. V pronásledování je pak neustále přítomen Ježíš, jenž nás provází, těší a posiluje Duchem, který pomáhá jít vpřed. Neklesejme na mysl, vyvolává-li důsledný život podle evangelia u lidí pronásledování. Duch je nám na této cestě vždycky oporou.

